

Saneren of hervormen? De gemiste kans van Rutte

W. Koolmees*

Samenvatting

Donderdag 14 oktober stond het kabinet-Rutte op het bordes. Een week eerder werd het regeerakkoord inclusief de financiële paragraaf gepresenteerd. Veel verwachtingen zijn daarmee doorgeprikt. De noodzakelijke hervormingen worden uitgesteld, de financiële beloftes worden niet waargemaakt, forse investeringen in de economie van de toekomst blijven uit en de gepresenteerde bezuinigingen zijn boterzacht.

Dit is kortzichtig en een gemiste kans. Nederland moet juist nu, na de grote recessie van de afgelopen jaren en na een kabinetsperiode van stilstand, gaan bouwen aan een economie die zich in 2020 meet met de besten ter wereld. We willen naar een duurzamere en meer innovatieve economie, waarin ambitie en talent worden beloond. Met minder outsiders op de arbeidsmarkt en de woningmarkt. Met een toppositie op kennis- en innovatieterrein, waarin ons wetenschappelijk vernuft tot uitdrukking komt. Met een schone, veilige en zekere energievoorziening. En met een overheid die financieel de zaken op orde heeft.

In dit artikel ga ik achtereenvolgens in op de overheidsfinanciën, de gewenste hervormingen en investeringen, de vraag of de bezuinigingen daadwerkelijk gehaald gaan worden en hoe gaat het kabinet om met nieuwe tegenvallers?

Trefwoorden: regeerakkoord

1 De overheidsfinanciën uit het lood

In 2010 hebben we een gigantisch tekort op de begroting van 34¼ miljard euro (5,8 procent van het bbp)¹. De economie zal zich de komende jaren weer herstellen van de recessie. Maar een deel van het verlies aan welvaart zal permanent zijn. Zelfs als we in Nederland in de komende jaren met gemiddeld 1¾ procent per jaar groeien, blijft het tekort op de begroting in 2015 bijna 3 procent van het bbp². De staatsschuld blijft toenemen, naar bijna 75 procent van het bbp in 2015.

Op de lange termijn komen onze overheidsfinanciën verder onder druk te staan door demografische veranderingen. De stijgende levensverwachting zorgt in Nederland voor meer uitgaven aan de AOW en de gezondheidszorg. De rentelasten op de staatsschuld en de stijgende zorg- en AOW-uitgaven verdringen de productieve uitgaven en investeringen. Dit zien we nu al in de praktijk gebeuren. De ministers van VWS hebben jaar-na-jaar forse tegenvallers gehad op de begroting. En deze tegenvallers worden opgevangen door te bezuinigen op andere uitgaven, zoals de salarissen van leraren. Voor het groeivermogen van onze economie op de lange termijn is dit funest.

1 CPB, *Analyse economische effecten financieel kader*, 27 september 2010.

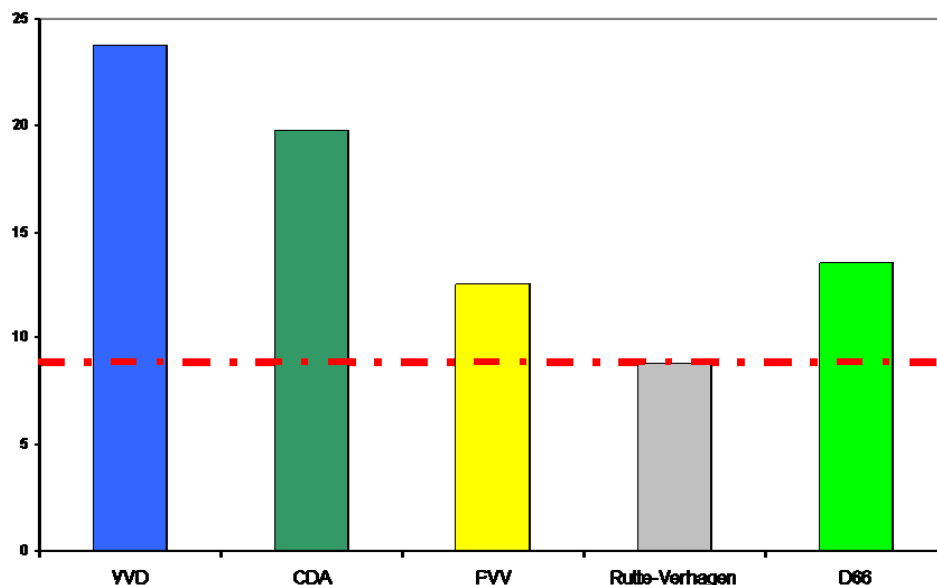
2 CPB, *Middellange Termijnverkenning 2010-2015* (www.cpb.nl)

De situatie is onhoudbaar. We schuiven een steeds grotere rekening door naar toekomstige generaties. Zoals de 'sovereign debt crisis' in Griekenland, Spanje en Portugal heeft laten zien, worden landen die niet tijdig orde op zaken stellen door de financiële markten gestraft. Nederland staat er nu nog relatief goed voor. Maar dit betekent niet dat we nu rustig achterover kunnen gaan leunen. Grote stappen zijn nodig om tijdig voorbereid te zijn op de gevolgen van de vergrijzing.

Kabinet-Rutte toont te weinig ambities

De ambities van het kabinet-Rutte zijn onvoldoende. In de campagne deden VVD en CDA nog beloftes om 'orde op zaken' te stellen, zowel wat betreft het begrotingssaldo als de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. In tegenstelling tot deze beloftes van CDA en VVD wordt veel minder bezuinigd, wordt begrotingsevenwicht in 2015 niet bereikt en wordt juist wel gekozen voor lastenverzwaring. Het nieuwe kabinet verbetert het begrotingssaldo door 8¾ miljard te bezuinigen en de lasten met 6¼ miljard te verzwaren. Het begrotingstekort in 2015 komt dan naar verwachting uit op 4¾ miljard euro (0,7 procent bbp)³. In figuur 1 ziet u de verschillende 'verkiezingsbeloftes' van de coalitiepartijen en het resultaat in het regeerakkoord.

Figuur 1. Netto bezuinigingen 2015 coalitiepartijen afgezet tegen regeerakkoord (mrd.€)

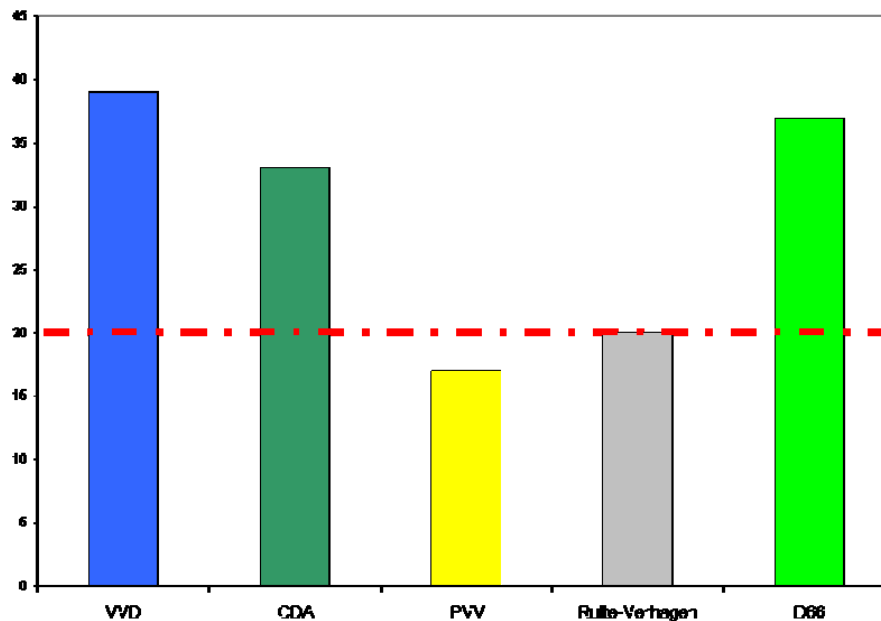

Bron: CPB, *Keuzes in Kaart*, en regeerakkoord.

En nog belangrijker dan het begrotingssaldo in 2015 is het houdbaarheidstekort op lange termijn. Doordat het nieuwe kabinet nauwelijks hervormt of lange-termijnmaatregelen neemt, schuift zij een schuld door naar onze kinderen. In figuur 2 ziet u de verschillende verkiezingsbeloftes van de coalitiepartijen ten aanzien van de houdbaarheid en het resultaat van het kabinet-Rutte.

³ CPB, *Analyse economische effecten financieel kader*, 27 september 2010.

Figuur 2. Verbetering houdbaarheid (in mrd. €) coalitiepartijen afgezet tegen regeerakkoord

Bron: CPB, *Keuzes in Kaart*, en Regeerakkoord.

Uit figuur 1 en 2 wordt duidelijk dat de PVV in de onderhandelingen aan het langste eind heeft getrokken. VVD en CDA hebben dan ook veel van de ambities moeten inleveren om te kunnen regeren met goedgoesteun van de PVV. Een gemiste kans!

2 Hervormen, bezuinigen en investeren

D66 erkent het belang van forse aanpassingen in de overheidsbegroting. In ons verkiezingsprogramma wordt per saldo 15 miljard euro bezuinigd om de tekorten terug te dringen. Alleen het saneren van de overheidsbegroting is niet voldoende om de overheidsfinanciën structureel op orde te brengen. Daarom heeft D66 in de campagne naast het bezuinigen ook consequent gesproken over hervormen én investeren. Deze combinatie is essentieel om Nederland voor te bereiden op de uitdagingen van de toekomst.

Ik loop een paar voorbeelden met u langs: de arbeidsmarkt, de woningmarkt, de duurzame energievoorziening en de kenniseconomie.

Naar een dynamische arbeidsmarkt

We weten met z'n allen al jaren dat Nederland vergrijsd. De gemiddelde leeftijd neemt toe en het aantal werkenden neemt af. Dit heeft grote effecten op de arbeidsmarkt. Tekorten zullen ontstaan, bijvoorbeeld in het onderwijs en de gezondheidszorg. Maatregelen die het arbeidsaanbod verhogen en de werking van de arbeidsmarkt verbeteren zijn cruciaal.

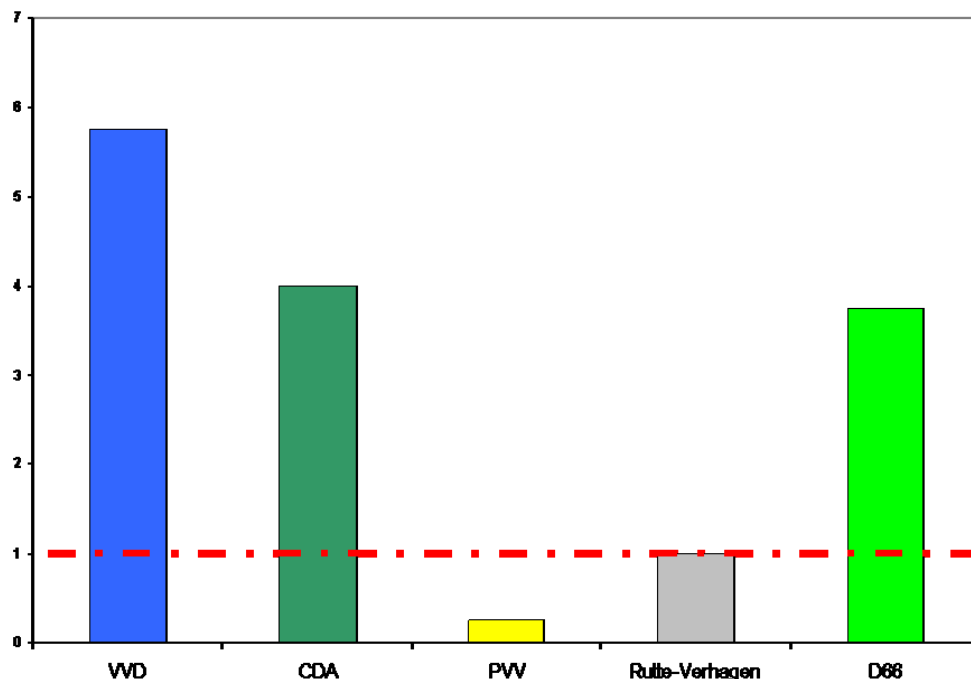
Zo wil D66 de doorstroming op de arbeidsmarkt verbeteren, door het ontslagrecht en de WW te hervormen. Mensen moeten de kans krijgen om deel te nemen, zich te kunnen bewijzen en zich aan te passen aan veranderende omstandigheden op de arbeidsmarkt.

Dit betekent wel dat we met zijn allen bereid moeten zijn om te blijven investeren in onze inzetbaarheid. Een 'leven lang leren' moet volgens D66 dan ook het uitgangspunt zijn voor iedere werknemer en werkgever.

Daarnaast wil D66 de AOW-leeftijd versneld verhogen. Verhoging van de AOW-leeftijd is onvermijdelijk. Door de gestegen levensverwachting is het logisch dat mensen langer doorwerken. Het inzetten op een leven lang leren, maakt het mogelijk dat mensen langer kunnen blijven doorwerken. Iedereen begrijpt dat een brandweerman van 60 minder makkelijk een brandend gebouw inkomt dan zijn veel jongere collega. En ook een stratenmaker houdt zijn beroep niet méér dan veertig jaar vol zonder lichamelijk ongemak. Dit is volstrekt logisch en verklaarbaar. Het cruciale punt is dat we dit al weten op het moment dat mensen met een zwaar beroep aan het begin van hun carrière staan. Er is dus voldoende tijd om te voorkomen dat mensen in de WIA of de ziektewet terecht komen en –noodgedwongen- afscheid moeten nemen van de arbeidsmarkt.

Het kabinet-Rutte zet slechts kleine stapjes op de arbeidsmarkt. Het ontslagrecht en de WW-duur worden niet aangepakt. Alleen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, via de bezuinigingen op de Wajong en de WSW, neemt Rutte maatregelen. Het kabinet schuift de verhoging van de AOW-leeftijd voor zich uit naar 2020. Tegelijkertijd is de ambitie verlaagd van 67 jaar naar 66 jaar. Per saldo gebeurt er de komende kabinetsperiode nog onvoldoende op de arbeidsmarkt en is de werkgelegenheidswinst beperkt (zie figuur 3). Ook hier is overduidelijk de invloed van de PVV op het onderhandelingsresultaat terug te zien.

Figuur 3. Ontwikkeling (in %) werkgelegenheid op de lange termijn

Bron: CPB, *Keuzes in Kaart*, en regeerakkoord.

De woningmarkt zit op slot

De woningmarkt zit op slot, zowel voor de huur- als koopmarkt. Starters krijgen geen kans om een goed huis te huren (wachtlijsten) of te kopen (te hoge prijzen) en de doorstroming is beperkt. Dit leidt niet alleen tot maatschappelijke onvrede, maar ook tot economische schade.

Volgens D66 zijn grootschalige hervormingen nodig. Hierbij dient zowel de huur- als de koopmarkt integraal te worden aangepakt. Dit betekent: én de hypotheekrenteaftrek én de huursubsidie én het aanbod van nieuwe woningen. Bij dit alles past wel een kanttekening: hervormingen op de woningmarkt kunnen alleen voorzichtig en geleidelijk, met goede overgangstermijnen worden doorgevoerd.

In de D66-plannen voor de koopmarkt staan het stimuleren van het aflossen van schulden en het bevorderen van de mobiliteit op de woningmarkt centraal. Op dit moment is het aantrekkelijk om een hypotheekschuld zo lang mogelijk open te laten staan. Door de hypotheekrenteaftrek betaalt de overheid namelijk mee met de rentekosten van een lening. Tevens is het pervers van dit systeem dat de overheid ook winsten van banken financiert doordat burgers de schuld zo lang mogelijk open laten staan. Daarom stelt D66 voor om in de fiscaliteit uit te gaan van een annuïtair aflossingsschema. Met de opbrengsten van deze maatregel wil D66 de overdrachtsbelasting afschaffen. Het resultaat is betaalbare woningen voor starters, bevordering van de mobiliteit, het wegnemen van de prikkel om schulden aan te houden en het voorkomen van luchtballonnen in de woningmarkt. Vier vliegen in één klap!

Op de huurmarkt wil D66 het scheefwonen aanpakken en marktconforme huren realiseren. D66 stelt periodieke inkomensstoetsen voor en het verhogen van huren in gebieden waar de huren van sociale woningen kunstmatig zijn achtergebleven bij de marktontwikkelingen. Inkomensbeleid dient in de visie van D66 gevoerd te worden via de huurtoeslag, en niet via het kunstmatig laag houden van de huren. Dankzij de voorgestelde ingrepen worden verhuurders uitgedaagd om nieuwe, aantrekkelijke huurwoningen aan te bieden. Dit heeft tot gevolg dat de wachtlijsten kunnen dalen en de huurmarkt weer normaal gaat functioneren.

Helaas slaagt het nieuwe kabinet-Rutte er ook op de woningmarkt niet in om grote stappen te zetten. De koopmarkt is om volstrekt onverklaarbare redenen 'taboe' verklaard en VVD en CDA doen niets aan de perversiteit van het systeem. Slechts aan de huurkant neemt het kabinet een beperkt aantal maatregelen. Rutte laat voor inkomens boven € 43.000 de huren harder stijgen. Ook wil het kabinet dat woningbouwcorporaties meer woningen gaan verkopen aan de huidige huurders. Helaas laat het kabinet hiermee problemen met doorstroom en de onevenwichtigheden tussen vraag en aanbod in stand. Wederom een gemiste kans.

Investeer in een duurzame energievoorziening

D66 ziet dat onze huidige welvaart en economische ontwikkeling vooral gebaseerd zijn op de goedkope beschikbaarheid van olie, kolen en gas. Deze belangrijke fossiele energiebronnen raken uitgeput. Bovendien brengen we met het gebruik van deze brandstoffen onomkeerbare en onherstelbare schade toe aan ons leefmilieu, aan het klimaat en aan de biodiversiteit op onze aarde. Toenemende schaarste van essentiële fossiele energiebronnen zal ook leiden tot minder leveringszekerheid en grotere politieke instabiliteit. D66 wil energiebesparing als hoogste prioriteit stellen. Veel verbetering is

mogelijk in de gebouwde omgeving, vooral in woningen. Dit hoeft per saldo niet eens zoveel te kosten. In Rotterdam heeft een woningcorporatie bijvoorbeeld fors geïnvesteerd in de isolatie van verouderde huurwoningen. Weliswaar zijn de huren van deze huizen verhoogd (de investering moet wel kunnen worden terugverdiend), maar de huurders betalen per saldo niet veel meer omdat de energierekening voor de bewoners fors is gedaald. Dit zijn goede voorbeelden van 'laaghangend fruit' dat op meer plaatsen kan worden geplukt.

Daarnaast wil D66 investeren in meer duurzame energie. Potentiële investeerders in duurzame energie worden nu nog afgeschrikt door een onaantrekkelijke combinatie van rendement en risico, bureaucratie en onvoorspelbaarheid van de overheid. De financiering van duurzame energie moet voorspelbaar, transparant en simpel zijn. Alleen dan komen de marktpartijen in beweging bij de aanleg van nieuwe windmolenparken op land en in de zee en komen investeringen in zonne-energie pas echt van de grond. Onder het nieuwe kabinet verslechtert het klimaat voor duurzame investeringen. Op dit moment is het nog volstrekt onduidelijk wat het nieuwe kabinet precies van plan is met de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (SDE). Maar het kabinet heeft wel de doelstellingen voor het aandeel duurzame energie in 2020 verlaagd van 20% naar 14%. Dit belooft wederom niet veel goeds.

Investeren in onze kenniseconomie

Veel mensen vragen zich af waar we in de toekomst ons brood mee gaan verdienen nu veel kennis en innovatie ook komt uit landen die voorheen bekend stonden als 'lage lonen landen' als China en India. De angst is dat Nederland in de toekomst niet (meer) kan concurreren met deze nieuwe spelers. Om als Nederland tot de top van landen met het aantrekkelijkste ondernemingsklimaat te behoren, is het van essentieel belang om blijvend te investeren in hoogwaardige kennis en innovatie.

Eén van de belangrijkste voorwaarden voor een innoverende economie, zijn structurele investeringen in onderwijs en kennisontwikkeling. Mensen leren en studeren om uiteindelijk hun inkomen uit loonarbeid of zelfstandig ondernemerschap te halen. Voor D66 is het dan ook een grote – sociale en economische – verspilling dat veel scholieren de school verlaten zonder een diploma. Maar ook tijdens het werkzame leven investeren werknemers, jong en oud, nog onvoldoende in zichzelf. Hiermee dreigen zij de aansluiting op nieuwe ontwikkelingen mis te lopen, waardoor ze vast komen te zitten in banen die door de globalisering uit Nederland dreigen te verdwijnen.

Ook het omzetten van kennis in nieuwe producten en toepassingen is een aandachtspunt. Er zijn weliswaar goede voorbeelden van nieuwe innovaties. Zo hebben ingenieurs van de TU Delft recent een nieuwe robot ontwikkeld om groenten te plukken in de kassen. Dit is een voorbeeld van een arbeids- en kostenbesparende nieuwe technologie die wereldwijd kan worden verkocht. Een voorbeeld waar we in Nederland nog meer van nodig hebben.

D66 had in het verkiezingsprogramma netto € 2,5 miljard uitgetrokken voor nieuwe investeringen in de kenniseconomie. Dit geld was zowel bestemd voor de kwaliteit van het onderwijs als voor het stimuleren van innovatie. Het nieuwe kabinet-Rutte bezuinigt op onderwijs. Tegenover de investeringen van 1,3 miljard euro in 2015, staat een bezuiniging van 1,4 miljard euro. Deze bezuinigingen komen terecht bij studenten door verhoging van het collegegeld in de masterfase. Een leven lang leren wordt ontmoedigd

doordat mensen ouder dan 30 zelf voor hun MBO-opleiding moeten gaan betalen. Daarnaast wordt fors bezuinigd op de innovatiemiddelen, zowel op de begroting van het nieuwe ministerie van ELI als via het –de facto – afschaffen van het Fonds Economische Structuurversterking (FES). Aangezien er geen ‘nieuw’ geld meer binnenkomt in het FES, zal er in de toekomst nog minder financiële ruimte zijn om daadwerkelijk te investeren in projecten met een positieve maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Al deze maatregelen staan haaks op de doelstelling van het kabinet om tot de top 5 van kenniseconomieën in de wereld te behoren.

Conclusie

Het kabinet zet vooral in op bezuinigen. Dat moet ook gebeuren om de overheidsfinanciën weer in balans te brengen. Maar nu enkel inzetten op saneren zorgt er helaas niet voor dat we ook in de toekomst ons brood kunnen blijven verdienen, in goede, betaalbare huizen kunnen wonen, voldoende mensen hebben in de gezondheidszorg en het onderwijs en dat we minder afhankelijk worden van olie, kolen en gas. Daarvoor zijn hervormingen en investeringen noodzakelijk. Helaas toont het kabinet-Rutte hier weinig ambitie.

3 Boterzachte bezuinigingen?

Nu het kabinet zijn pijlen alleen op bezuinigen richt, hoe waarschijnlijk is het dan dat de geplande bezuinigingen ook daadwerkelijk worden gehaald? Het kabinet-Rutte neemt 119 bezuinigingsmaatregelen om die ‘onderliggend uitzicht bieden op begrotingsevenwicht’.

Tijdens de komende kabinetsperiode wordt dit begrotingsevenwicht nog niet bereikt. Het tekort in 2015 bedraagt volgens de ramingen van het CPB nog 4 $\frac{3}{4}$ miljard euro. En het is reëel dat het gat groter wordt doordat er aan veel maatregelen nogal wat haken en ogen zitten. Een paar voorbeelden:

De grootste bezuinigingen van dit kabinet moet komen uit ‘een kleinere overheid’. Dit moet in totaal 6,6 miljard opleveren. Dit bedrag is opgebouwd uit een groot aantal kleine en grote bezuinigingsposten. Zo moet € 870 miljoen van dit bedrag gerealiseerd worden door een nominale nullijn in de collectieve sector: een bevriezing van de salarissen voor ambtenaren. Het kabinet boekt dit bedrag structureel in. En daar zit al het eerste probleem. Ervaringen uit het verleden leren dat bezuinigingen op de loonontwikkeling tijdelijk zijn, omdat de achtergebleven loonontwikkeling op een later moment - als het economisch weer beter gaat - weer wordt ingehaald. Dit vergroot dus het gat voor de houdbare overheidsfinanciën. Maar ook op korte termijn is het niet ondenkbaar dat de bezuiniging niet wordt gehaald. De vakbonden zetten in op een loonstijging van 2 à 3 procent. Voor de nieuwe CAO voor rijksambtenaren is de looneis 2 procent. Het kabinet kondigt desnoods een wettelijke maatregel aan, maar dit lijkt in strijd te zijn met het ILO-verdrag.

Een andere grote besparing ligt bij de woningcorporaties. Het kabinet verwacht dat de woningcorporaties vanaf 2013 structureel per jaar € 760 miljoen gaan bijdragen in de huurtoeslag. Het is alleen de grote vraag of het kabinet dit kan afdwingen. Het vorige kabinet heeft ook geprobeerd om een heffing op de woningcorporaties in te voeren, en is

daar niet geheel in geslaagd. Voor de duidelijkheid: ook ik ben voorstander van het vragen van een bijdrage aan de woningcorporaties. En naar mijn idee hadden corporaties best willen meewerken aan de noodzakelijke hervormingen op de woningmarkt. Maar dan wel onder de voorwaarde dat corporaties een deel van de opbrengsten hadden mogen gebruiken voor nieuwe investeringen en als het kabinet hervormingen had doorgevoerd op de koopmarkt. Aan beide voorwaarden lijkt nu niet voldaan. Dit betekent naar mijn idee dat het nog heel lastig gaat worden om de ingeboekte besparing te realiseren. Ook zal de impact van een aantal maatregelen tot veel mensen, inclusief de volksvertegenwoordigers!, nog niet zijn doorgedrongen. Afschaffen van de overdraagbaarheid van de heffingskorting in het referentieminimumloon klinkt bijvoorbeeld heel technisch, maar zorgt kort gezegd voor verlaging van het sociaal minimum met 14%. Hier staat in het regeerakkoord geen enkele compensatiemaatregel tegenover. De vraag is of deze maatregel overeind gehouden kan worden wanneer duidelijk wordt dat bijstandsgerechtigden en veel arbeidsongeschikten € 2000 per jaar minder zullen krijgen.

4 Hoe om te gaan met tegenvallers?

Al met al zijn er dus besparingen ingeboekt in het regeerakkoord waar ik op dit moment grote vraagtekens bij plaats. Ik ben de eerste om toe te geven dat, als er zo veel bezuinigd moet worden, er altijd voorbeelden zijn te vinden, wat niet ongebruikelijk is, van ingeboekte bezuinigingen die niet zullen worden gerealiseerd.. Het nieuwe kabinet zal, lopende de rit, met aanvullende maatregelen moeten komen om toch de budgettaire doelstellingen te kunnen halen en de uitgaven binnen de vooraf afgesproken plafonds te houden.

De kans dat het komende kabinet te maken krijgt met tegenvallers is aanzienlijk. Niet alleen door besparingsverliezen (zie bij 3), maar ook door nieuwe tegenvallers in bijvoorbeeld de gezondheidszorg. En dan is wel de vraag hoe de tegenvallers zullen worden opgevangen? Onderliggend zie ik twee grote problemen in de huidige constellatie. In de eerste plaats zijn al heel veel 'kleine' maatregelen ingeboekt. Het 'reservoir' aan mogelijke alternatieven is niet heel groot meer. In de tweede plaats heeft de PVV alleen een handtekening gezet onder de maatregelen uit het gedoogakkoord. Geldt deze handtekening dan ook voor alternatieve bezuinigingen?

Om dit punt te illustreren: het kabinet neemt 119 maatregelen om 14 $\frac{3}{4}$ miljard bij elkaar te 'sprokkelen'; dat is 125 miljoen per maatregel. Tussen die maatregelen zitten een paar grote vissen, zoals bezuinigingen op de rijksoverheid en loonmatiging van ambtenaren. Grote hervormingen zoals het verkorten van de WW-duur of het verhogen van de AOW-leeftijd worden in deze kabinetsperiode echter niet ingezet. Dus worden de bezuinigingen verzameld uit veel kleine maatregelen. Ik som een paar voorbeelden op:

- Het vergoeden van 1 IVF-behandeling in plaats van 5: 25 miljoen.
- Toezicht op beroepsgroepen: 10 miljoen.
- Decentraliseren waddenfonds met korting: 10 miljoen.
- 15 behandelingen fysiotherapie zelf betalen: 30 miljoen.
- Strenger toezicht door de NZa: 40 miljoen.
- Afschaffen groen in en om de stad: 10 miljoen.
- Bodemsanering NS: 10 miljoen.

Doordat al deze kleine maatregelen al zijn afgeboekt, ontkomt het kabinet bij nieuwe tegenvallers niet aan het nemen van alternatieve maatregelen. Zal de PVV ook maatregelen steunen die niet expliciet zijn opgenomen in het gedoogakkoord? Of volgen dan weer opnieuw onderhandelingen tussen kabinet en de gedogers?

Bij grote budgettaire tegenvallers ligt het bovendien voor de hand om te kijken naar noodzakelijke, ingrijpende hervormingen. Maar gaat de PVV een verkorting van de WW-duur steunen of moet het kabinet dan op zoek naar andere meerderheden? En zijn die dan te vinden?

Mijn belangrijkste vraag is dan ook of dit regeerakkoord voldoende stabiel zal zijn. Een groot gevaar is dan ook dat het enige doel – budgettaire degelijkheid – waar het kabinet mee aan de start verschijnt helemaal in duigen valt.

5 Tot slot

VVD en CDA hadden tijdens de verkiezing de mond vol van degelijk begrotingsbeleid. 'De economie kan wel wat VVD gebruiken' en 'rentmeesterschap' zijn wij vaak tegengekomen.

Nu blijkt dat het compromis tussen deze regeringspartijen en hun gedoogpartner een stuk minder ambities kent. De economie komt niet sterker uit de crisis met dit regeerakkoord. Bezuinigingen worden bij elkaar gesprokkeld, inclusief een forse lastenverzwaring. Hervormingen op de arbeidsmarkt en woningmarkt blijven uit.

Investeringen om Nederland tot de top 5 van de kenniseconomieën te laten behoren worden niet gedaan. Het enige dat blijft staan is de ambitie om 14 ³/₄ miljard binnen te halen, met maatregelen die in de basis al onzeker zijn.

D66 wil dat Nederland wel sterker uit deze crisis komt. Dit kabinetsbeleid draagt daar helaas niet aan bij. Maar D66 zal de komende jaren constructief oppositie voeren. D66 zal met goede voorstellen komen om het kabinet uit te dagen om echt stappen te gaan zetten. Want de belangen voor onze maatschappij en de economie op de lange termijn zijn te groot om nog vier jaar op onze handen te blijven zitten.

Wouter Koolmees

* Woordvoerder Financiën D66-fractie in de Tweede Kamer. Met veel dank aan Marita van Gessel voor haar hulp bij het schrijven van dit artikel.